

інноваційні проекти, домінування річного планування державного бюджету.

Висновки

Підйом на новій інноваційній хвилі у післякризовий період завжди надає країнам, які мають міцну наукову базу, нові шанси для посилення конкурентних позицій. Для цього Україні потрібно реформувати систему управління наукою і модель її фінансування, добудувати інноваційну систему, створити максимально сприятливе середовище для інноваційного бізнесу, особливо у сфері більш чистих технологій і еко-інновацій. Важливо задіяти стимули для комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, створених у результаті наукових досліджень, забезпечити нормальне функціонування ринку таких об'єктів і захист прав інтелектуальної власності українських винахідників і вчених. У складі критеріїв відбору інвестиційних та інноваційних проектів обов'язково мають бути показники екологічного впливу діяльності підприємств. Додатково також вести екологічні паспорти підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будущее, которого мы хотим. Рішення Конференції ООН зі сталого розвитку. 26 червня 2012 р. – Режим доступу: www.un.org/ru.
2. OECD (2011), Invention and Transfer of Environmental Technologies, OECD Studies on Environmental Innovation, OECD Publishing. – С. 210-216. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264115620-en>.
3. Clean Energy Progress Report: IEA input to the Clean Energy Ministerial. Update June 2011. – Режим доступу: www.iea.org.
4. The European Strategic Energy Technology Plan/ Towards a low-carbon future. European Union, 2010. – Режим доступу: setis.europa.

setis.europa.

5. EIO (2011). The Eco-Innovation Challenge: Pathways to a resource efficient Europe. Eco-Innovation Observatory. DG Environment, Brussels. – Режим доступу: www.eco-innovation.eu.
6. Повестка дня на XXI век. Декларация Конференции ООН з навколишнього середовища і розвитку. – Ріо-де-Жанейро, 1992. – Глава 34. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/agenda21_ch35.shtml.
7. Доповідь ЮНЕП «Навстречу зеленой экономике: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для властных структур». – ЮНЕП, 2011. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: www.unep.org/greenconomy.
8. Rene Van Berkel. Regional Study to Guide Policy Interventions for Enhancing the Development and Transfer of Publicly-Funded Environmentally Sound Technologies in Asia and Pacific Region. 2008. – С. 5–7. – Режим доступу: www.unescap.org.
9. Indicator of Environmental Technologies (ENT-Tech Indicator). – Режим доступу: www.oecd.org/environment/innovation/indicator.
10. Environmental Industry Manual for Data Collection. 1999. – Режим доступу: http://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/EPEA/EnvIndustry_Manual_for_data_collection.PDF. – С.11.
11. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011. The innovation-science link in «clean» energy technologies. – Режим доступу: www.oecd.org/sites/sti_scoreboard.
12. Study on the competitiveness of EU eco-industry. Final report. Part 2. October 2009. – С. 45. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/enterprise>.
13. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 році. Доповідь Держкомстату України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
14. World energy outlook 2010 factsheet – С. 1. – Режим доступу: www.iea.org.
15. OECD GREEN GROWTH STUDIES: ENERGY. OECD 2011. – С. 28. – Режим доступу: www.oecd.org/greengrowth.
16. Implementing the Poznan Strategic Program on Technology Transfer. GEF. 2010. – Режим доступу: <http://www.thegef.org/gef/node/3856>.

УДК 330.341.4

ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В СУСПІЛЬНО - ЕКОНОМІЧНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ

Л.А. Кургузенкова,
В.В. Матусевич, канд. іст. наук

Постановка проблеми. Характерною ознакою минулого століття було прагнення людства до забезпечення економічного і технологічного розвитку, рівень якого вимірювався переважно зростанням валового внутрішнього продукту, а це автоматично мало привести до добробуту і значного підвищення рівня життя людей. При цьому вважалося, що обсяг

природного капіталу є надто великим, тому його ціна була близькою до нуля або визначалася переважно інвестиціями, необхідними для його використання. Проте уже на початку третього тисячоліття людство усвідомило, що процеси глобалізації не принесли очікуваних позитивних стабілізуючих наслідків для населення. Скоріше навпаки: такі нероздільні сфери,

як економіка, суспільство і довкілля стали функціонувати ізольовано одна від одної, унаслідок чого індустріальна цивілізація почала вичерпувати існуючі екологічні ресурси і поступово входить в епоху планетарної кризи, яка охоплює нині різноманітні аспекти людського життя. Еколого-економічні проблеми, що мають місце зокрема в Україні, вимагають моніторингу стану природного середовища, дослідження процесів, які на нього впливають, і пошуку шляхів подолання негативних наслідків.

Метою статті є висвітлення проблеми інтеграції зеленої економіки в суспільно-економічне життя України.

Виклад основного матеріалу. Розгортання екологічної кризи і згубних екологічних трансформацій у світі знаходить прояв у загальному розповсюдженні і загостренні екологічних проблем. Масштабну загрозу для розвитку суспільства, економічного зростання, якості життя і добробуту населення спричиняють характерні для нашого сьогодення явища: руйнування біосфери і зниження біорізноманіття, виснаження природних ресурсів, дефіцит водних ресурсів, порушення рівноваги екосистем, зміна клімату. Ці явища повною мірою стосуються і України. Зокрема, у рейтингу 163 країн світу, складеному за ознаками спроможності країн вирішувати екологічні проблеми і досягати поставлених у цій сфері цілей, Україна у 2010 р. посіла лише 87 місце [1, с. 15–16].

Аналіз динаміки показників техногенного навантаження на навколишнє природне середовище в Україні свідчить про те, що екологічна ситуація в природному

довкіллі, незважаючи на зниження деяких показників, залишається досить складною (табл. 1.).

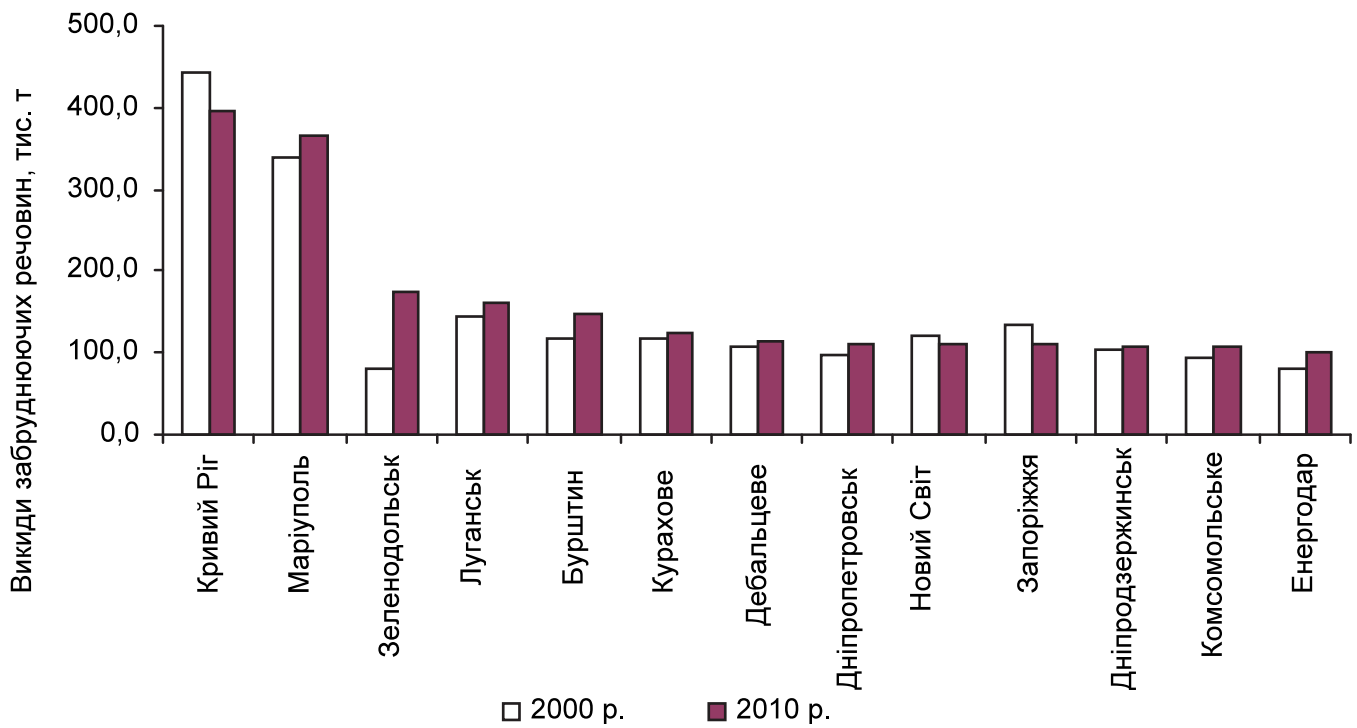
Так, у 2010 р. в атмосферу потрапило 6,7 млн. т забруднюючих речовин від стаціонарних і пересувних джерел забруднення, що на 13% більше, ніж у 2000 р. За розрахунками, на 1 км² території країни припадає 11 т викинутих в атмосферу забруднюючих речовин, при цьому на одну людину припадає 146 кг [5]. Основними забруднювачами повітря країни у 2010 р. були підприємства – виробники електроенергії, газу й води (39%), підприємства переробної і добувної промисловості (відповідно 33 і 21% шкідливих викидів) [5]. Найбільшого антропогенного навантаження від стаціонарних джерел забруднення (понад 100 тис. т викидів забруднюючих речовин) протягом 2000–2010 рр. зазнала атмосфера тринадцяти населених пунктів України (див. рисунок), серед яких найбільш високим рівнем викидів характеризуються Кривий Ріг і Маріуполь.

У 2010 р. порівняно з 2000 р. майже вдвічі скоротилося скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти (див. табл. 1), що є позитивною тенденцією. Основними причинами скидання забруднених стоків у поверхневі водойми були нестача в більшості населених пунктів країни централізованого водовідведення, низька якість очищення зворотної води, незадовільний стан функціонуючих очисних споруд. Позитивним також є зменшення на 36,5% у 2010 р. порівняно з 2000 р. кількості утворених відходів I–III класів небезпеки. До 96% відходів зберігається на території п'яти областей: Дніпропетровська – 69,0%, або 9160,1 млн. т; Донецька – 19,1%, або

Таблиця 1

Динаміка показників техногенного навантаження в Україні у 2000 – 2010 рр.

Показник	Значення показника за роками					
	2000	2005	2007	2008	2009	2010
Викиди забруднюючих речовин у повітря від стаціонарних і пересувних джерел забруднення, млн.т	5908,6	6615,6	7380,0	7210,3	6442,9	6678,0
<i>Темп зростання відносно 2000 р.</i>		12,0	24,9	22,0	9,0	13,0
Викиди діоксиду вуглецю від стаціонарних і пересувних джерел забруднення, млн.т		186,4	218,1	209,4	185,2	198,2
<i>Темп зростання відносно 2000 р.</i>		100,0	17,0	12,3	-0,6	6,3
Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн.м ³	3313	3444	3854	2728	1766	1744
<i>Темп зростання відносно 2000 р.</i>		4,0	16,3	-17,7	-46,7	-47,4
Утворення відходів I–III класів небезпеки, тис.т	2613,2	2411,8	2585,2	2301,2	1230,3	1659,8
<i>Темп зростання відносно 2000 р.</i>		-7,7	-1,1	-11,9	-52,9	-36,5

Міста України, що характеризуються найвищим рівнем антропогенного навантаження

2537,2 млн. т; Луганська – 5,0%, або 656,9 млн. т; Кіровоградська – 1,8%, або 235,1 млн. т, Запорізька – 1,1% або, 148,0 млн. т [5].

Незважаючи на деякі позитивні зрушення, складна еколого-економічна ситуація має місце в Україні і нині, що є наслідком еколого-економічних проблем у галузях народного господарства, зокрема в промисловості, енергетиці, транспортній галузі, сільському господарстві, житлово-комунальному господарстві тощо. Так, галузева структура промислового виробництва України, що забезпечує близько 67% валового суспільного продукту держави, є неефективною і не відповідає вимогам часу: понад дві третини загального обсягу реалізованої промислової продукції припадає на галузі, що виробляють сировину, матеріали й енергетичні ресурси, частка продукції соціальної орієнтації становить близько 25% загального обсягу промислового виробництва і має тенденцію до зниження [9, с. 152–153]. Унаслідок сировинної спрямованості виробничої структури в Україні, що розрахована переважно на потреби експорту, промисловість і економіка країни в цілому стають занадто залежними від кон'юнктури зовнішнього ринку, стримується розвиток внутрішнього ринку, звужуються національні можливості щодо розвитку економіки, а це призводить до вкрай нераціонального використання природних ресурсів, активізації процесів забруднення і деградації довкілля.

Незважаючи на те, що Україна має сприятливі ґрун-

тово-кліматичні умови для розвитку аграрного сектору і перетворення його на високоефективну сферу економіки, у сільському господарстві спостерігається складна соціально-економічна й екологічна ситуація. Так, у 2010 р. порівняно з 1990 р. спостерігається зниження (або незначне зростання) урожайності основних сільськогосподарських культур, погіршується якість багатьох із них, збільшуються площі посівів соняшнику і ріпаку, вирощування яких пов'язане з певними екологічними ризиками (табл. 2). Загрозливих масштабів набула деіндустріалізація сільського господарства, про що свідчить зменшення вартості основних засобів галузі (на початку 2010 р. порівняно з 1996 р. – на 88,9%), хоча в цілому в економіці України зменшення вартості основних засобів за цей період становило 30,9% [9, с. 167]. Рівень забезпеченості сільського господарства необхідною технікою становить 45–50% від потреби, а, як відомо, старим технологічним системам властива низька екологічна й економічна ефективність [5]. Така ситуація в її динамічному прояві призвела до значних негативних екологічних і економічних наслідків, завдаючи в першу чергу збитків екологічній системі.

Одним з основних забруднювачів навколишнього середовища, чий вплив на природне середовище і населення України є наймасштабнішим і найнебезпечнішим, є енергетика. Поглинаючи величезну кількість нафтопродуктів, газу й вугілля, ТЕС і ТЕЦ викидають в атмосферу мільйони кубометрів шкідливих газів,

Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур в Україні

Сільськогосподарські культури	Зібрана площа, тис. га		Урожайність, ц/га	
	1990 р.	2010 р.	1990 р.	2010 р.
Зернові й зернобобові	14522	14576	35,1	26,9
Цукрові буряки	1605	492	276	280
Соняшник на зерно	1626	4526	15,8	15,0
Ріпак (озимий і ярий)	90	863	14,5	17
Картопля	1433	1412	117	133
Виноградники	143	68	58,3	60,3

сажі, вкривають сотні гектарів землі шлаками й золюю. Значне техногенне навантаження на довкілля здійснюють ГЕС і АЕС. Тому екологічно необґрунтованим можна назвати розміщення на території України п'яти АЕС (14 енергоблоків), що не тільки загрожує світу новими аваріями, а й додає дуже складну проблему щодо захоронення ядерних відходів. З огляду на вищевикладене, в Україні назріла нагальна необхідність розширення обсягів використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, зокрема енергії вітру, сонця, деревних відходів тощо, що сприятиме зменшенню антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Аналогічні проблеми є характерними для транспортної галузі, яка залишається однією з найбільших забруднювачів довкілля. Зокрема, викиди забруднюючих речовин автомобільним транспортом у середньому за рік становлять близько 5,5 млн. т (39% усього обсягу викидів в Україні). Це викликано передусім тенденцією до зростання середнього віку автомобілів і збільшенням кількості автотранспортних засобів.

Еколого-економічні проблеми в Україні потребують невідкладного вирішення, одним із шляхів якого може стати перехід від загальноприйнятого економічного курсу, що спрямований на отримання економічної вигоди без урахування екологічних наслідків, до стратегічного курсу зеленої економіки, який передбачає екологічно чистий і стабільний розвиток, подолання рецесії в економіці, оздоровлення фінансової системи. Така зміна моделі розвитку підтримана Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), яка в Декларації Зеленого зростання, прийнятій країнами-членами ОЕСР на Конференції міністрів країн ОЕСР 25 червня 2009 р., визнала економічне відновлення й екологічно і соціально орієнтоване стале зростання ключовою проблемою сьогодення і закликала країни впроваджувати стратегії зеленого зростання і відповідні інструменти політики, спрямовані на збільшення інвестицій у розвиток і використання екологічно чистих технологій, підвищення енергоефективності, а також розвиток інструментарію планування і впровадження зеленого зростання [11]. Питанням, що стосуються

сучасних принципів зеленої економіки, екологічного підприємництва й екологічної освіти, присвячені праці українських науковців [1; 2; 3; 4; 6; 7; 10].

Зелена економіка, згідно з доповіддю ЮНЕП, – це «економіка з низькими викидами вуглецевих сполук, яка ефективно використовує ресурси і відповідає інтересам усього суспільства» [8]. У зеленій економіці зростання доходів і зайнятості забезпечується державними і приватними інвестиціями в ті заходи і проекти, які сприяють зменшенню викидів вуглецю й забруднення, підвищують ефективність використання енергії і ресурсів, працюють на упередження втрати біорізноманіття й екосистемних послуг. Основними заходами, на які мають бути спрямовані такі інвестиції, є:

- підвищення енергоефективності старих і нових будівель;
- перехід до відновлюваних джерел енергії, зокрема: вітер, сонячна і геотермальна енергія, використання біомаси;
- стимулювання переходу до екологічно збалансованого транспорту;
- стимулювання екологічної інфраструктури планети, включаючи питну воду, ліси, ґрунти й коралові рифи;
- підтримка сталого сільського господарства.

У 2010 р. на охорону навколишнього природного середовища підприємствами, організаціями й установами України було витрачено 13,1 млрд. грн., що на 26,2% більше, ніж у 2007 р. (табл. 3). На фоні загального зростання інвестицій на охорону і раціональне використання природних ресурсів знизилися витрати (у 2010 р. порівняно з 2007 р.) на охорону атмосферного повітря і клімату і зниження шумового впливу. Більше половини капітальних інвестицій і поточних витрат від сумарного обсягу в країні було освоєно підприємствами таких областей, млрд. грн.: Дніпропетровська – 3,4; Донецька – 2,2; Луганська – 1,4 [5].

Більша частина зусиль державного і приватного секторів у напрямі впровадження засад зеленої економіки концентрується на питаннях підвищення енергоефективності в різних секторах економіки,

**Динаміка витрат на охорону й раціональне використання природних ресурсів
за напрямками природоохоронної діяльності**

Показник	Значення проказника за роками			
	2007	2008	2009	2010
Капітальні інвестиції і поточні витрати, усього	969,0	12176,0	11073,5	13128,0
У тому числі:				
охорона атмосферного повітря і клімату	2521,2	2826,3	2309,0	2454,7
очищення зворотних вод	3904,8	4917,1	5189,0	5770,1
поводження з відходами	2157,2	2738,2	2328,3	3075,2
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	615,4	1074,6	641,6	796,2
зниження шумового і вібраційного впливу (за винятком заходів з охорони праці)	76,7	89,6	25,9	11,2
збереження біорізноманіття і середовища існування	139,6	210,4	225,9	255,9
радіаційна безпека (за винятком запобіжних заходів щодо аварій і катастроф)	73,4	82,8	101,9	459,4
науково-дослідні роботи природоохоронного спрямування	38,0	50,6	57,1	65,3
інші напрями природоохоронної діяльності	164,7	186,4	194,8	240,0

впровадження відновлюваних джерел енергії, енерго- й екологічно ефективних технологій, які сприяють пом'якшенню негативного впливу традиційних технологій, джерел енергії і систем управління ресурсами, пов'язаних зі зміною клімату і станом довкілля. Активне вирішення поставлених задач вимагає вдосконалення політики цін і тарифів для стимулювання поведінки споживачів у напрямі енерго- й ресурсоефективності, а також значних інвестиційних ресурсів у дослідження і впровадження нових технологічних рішень на національному і місцевому рівнях.

Так, проведення науково-дослідних робіт з розро-

блення нових енергоефективних технологій і доведення їхніх результатів до промислового впровадження є важливою передумовою створення енергоефективної економіки. З цією метою розроблено і реалізується декілька державних цільових науково-технічних програм, зокрема щодо видобування й використання газу метану вугільних родовищ, створення хіміко-металургійної галузі виробництва чистого кремнію, будівництва вітрових електростанцій тощо [11]. Разом з тим аналіз показників упровадження інновацій на промислових підприємствах (табл. 4) свідчить про неухильне зменшення найважливішого показника тех-

Таблиця 4

Упровадження інновацій на промислових підприємствах України

Показник	Значення показника за роками				
	1995	2000	2005	2009	2010
Нові технологічні процеси	2936	1403	1808	1893	2043
У тому числі: маловідходні, ресурсозберігаючі, безвідходні	1044	430	690	753	496
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, кількість найменувань	11472	15323	3152	2685	2408
У тому числі: нові види техніки	1000	631	657	641	663

нічного оновлення виробництва й економії сировини – упровадження маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів, що перешкоджає розвитку на рівні підприємств і економіки держави в цілому.

Висновки

Отже, можна констатувати, що еколого-економічні процеси, які мають нині місце в Україні, негативно впливають на всі сфери життя, перешкоджають розвитку на всіх рівнях стратегічного управління, тому виникла нагальна потреба в інтеграції стратегії зеленої економіки в суспільно-економічне життя України.

1. Екологічний імператив економічної освіти в контексті глобалізаційних викликів / *В. Базилевич* // Вісник НАН України. – 2010. – № 8. – С. 15–19.
2. *Гець В.М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – С. 771.
3. *Гринів Л.С.* Екологічна економіка: навч. посіб. / [Л.С. Гринів] – Львів: «Магнолія 2006», 2010. – 360 с.
4. Екологічне підприємництво: навч. посіб. / [В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін.]. – К.: Мета, 2001. – 191 с.
5. За матеріалами Державної служби статистики України
6. *Збарська А.В.* Економіко-екологічні процеси в аграрному секторі економіки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/2010_2/60Zbarska.pdf
7. *Купалова Г.І.* Екологічне підприємництво як невід'ємна складова сталого розвитку України. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VKNU_vsn/2011_26/Visnik_26_8.pdf

8. Навстречу зеленой економіці: путь к устойчивому развитию и искоренению бедности. Обобщающий доклад для властных структур. ЮНЕП, 2011. – С. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unep.org/greenconomy>
9. Національна доповідь про стан навколишнього середовища, 2010 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/ND_2010.pdf
10. *Нездоймінов С.Г.* «Зелений» імператив розвитку рекреації та туризму в причорноморських регіонах України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ei/2012_47/PDF/13_Nezd.pdf
11. Стан і перспективи розвитку зеленої економіки та зеленого бізнесу в Україні / Аналітична доповідь. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eep.org.ua/files/%D0%9A%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%8F%20Musina%20Green%20Business%2029%2005%202011.doc>

УДК 330: 354:378

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ЗАМОВЛЕННЯ НА ПІДГОТОВКУ БАКАЛАВРІВ

В.К. Галіцин, докт. екон. наук,
І.С. Кочарян, канд. екон. наук

Постановка проблеми. Вища освіта є важливою складовою соціально-економічного розвитку і стабільності держави. У різні періоди потреба в отриманні вищої освіти може бути не однаковою і значною мірою залежить від ступеня розвинутої країни, існуючих стереотипів щодо отримання освіти й міжнародних стандартів.

Визначення потреби у фахівцях з вищою освітою розглядається як складова частина перспективного прогнозування розвитку вищої освіти. Загальна потреба в них визначається кількістю фахівців, які необхідні галузям економіки для виконання відповідних функцій [1; 7; 8].

Законодавство України про формування і розміщення державного замовлення на підготовку кадрів складається із Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», проекту Закону України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку кадрів» і таких нормативно-правових актів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.1996 р. «Про порядок формування та розміщення державних замовлень на поставку продукції для державних потреб і конт-

ролю за їх виконанням»; наказу Мінекономіки України від 03.10.2005 р. № 314 «Про затвердження критеріїв формування державного замовлення на поставку продукції для державних потреб».

Основними критеріями, за якими формується державне замовлення на підготовку кадрів, є:

- потреба в керівниках, професіоналах, фахівцях, технічних службовцях і робітничих кадрах для перспективних сегментів ринку праці, технологій і видів економічної діяльності, які мають стратегічне значення для держави;
- регіонально-галузеві особливості потреби в підготовці кадрів;
- професійно-освітня структура і переліки напрямів підготовки бакалаврів і магістрів, програм професійного спрямування, кваліфікацій (професій), за якими здійснюється державне замовлення на підготовку кадрів;
- відповідність обсягів і професійно-кваліфікаційної структури підготовки кадрів перспективним потребам ринку праці;
- конкурсний розподіл державного замовлення на підготовку (перепідготовку) керівників, професіона-